

Cabrerès-Puigsacalm

COMARCA:	Garrotxa, la Selva i Osona	
SUPERFÍCIE:	28.673 ha (20.629 ha corresponen a les Comarques Centrals i 8.044 ha a les Comarques Gironines).	
MUNICIPIS:	La unitat inclou, totalment o parcialment, els següents municipis de les Comarques Centrals: les Masies de Roda, Rupit i Pruit, Sant Pere de Torelló, Santa Maria de Besora, Santa Maria de Corcó, Tavertet, Tavèrnoles i Vilanova de Sau. També inclou la Vall d'en Bas, les Planes d'Hostoles, Riudaura, Sant Feliu de Pallerols i Susqueda, a les Comarques Gironines.	
PAISATGES D'ATENCIÓ ESPECIAL:	Aquesta unitat compren parcialment el paisatge d'atenció especial de les «Colònies industrials i les fàbriques de riu del Llobregat i del Ter».	

Figura 3.1 Els boscos de caducifolis i el seu cromatisme són una característica dels paisatges del Cabrerès-Puigsacalm. Vidrà.

Trets distintius

- Relleu abrupte, amb cingleres i penya-segats, resultat de l'acció erosiva de les aigües sobre estrats predominantment calcaris.
- Contrast entre la part nord i la part sud de la unitat, particularment pel que fa a relleu i clima.
- Important presència d'aigua en diferents formes (cursos fluvials, salts d'aigua, fonts, pantans) que proporciona un aspecte humit i frescal.
- La vegetació ocupa gran part del territori; es distribueix d'acord amb el relleu i ofereix un aspecte esponerós. Destaquen visualment els caducifolis, espectaculars a la tardor.
- Poblament molt disseminat: nuclis petits i pintorescos, com Rupit, Tavertet i Vidrà, tradicionalment ben conservats, ben condicionats i amb una bona estructura per acollir turisme interior.
- L'estructura morfològica del territori condiciona una xarxa de comunicacions amb traçats difícils però ben integrats en el paisatge.
- Les activitats humanes hi tenen poc impacte, en part perquè hi son febles i en part perquè el medi gaudeix de bona aptitud per recuperar-se.

- La carretera C-37 creua la unitat per connectar Osona amb la Garrotxa, sent l'única via ràpida que creua aquest paisatge.
- La tranquil·litat d'un espai poc poblat.
- Impressionants panoràmiques de cingleres i relleus tabulars sobre la vall del Ter que provoquen un contrast cromàtic destacable entre els cingles de roca nua i la vegetació limítrofa.
- Zona de llegendes i bandolerisme.
- Els valors socials, simbòlics i identitaris dels imponents fons escènics emblemàtics i miradors naturals com de la punta del Far o la serra de Cabrera.
- Els canvis estacionals de la vegetació caducifòlia i el seu contrast amb el paisatge de les cingleres
- Les comunitats vegetals d'afinitats medioeuropees que colonitzen els relleus del Cabrerès- Puigsacalm.

figura 3.2 Les serralades es succeeixen al Cabrerès-Puigsacalm. Vista des Vidrà.

Figura 3.3 Carrer de Tavertet, on el turisme rural ha permès recuperar gran part del patrimoni arquitectònic tradicional.

Figura 3.4 El pintoresc poble de Rupit, amb l'església barroca de Sant Miquel.

Figura 3.5 L'aigua i els salts són un element característic d'aquesta unitat. El salt de la Foradada, a Cantonigròs.

Serra de Santa Magdalena

Valls d'Olot

Alt Ter

Serra de Curull

Serra de Bellmunt

Serra de Llancers

Sant Boi de Lluçanès

Sant Vicenç de Torelló

Sobremunt

Torelló

les Masies de Voltregà

Santa Maria de Corçó

Rupit

Sant Hipòlit de Voltregà

Manlleu

les Masies de Roda

Cingles de Tavertet

Tavertet

Sant Bartomeu Grau

Santa Cecília de Voltregà

Plana de Vic

Roda de Ter

Guillerries

Gurb

Tavèrnoles

Vilanova de Sau

Folgueroles

Elements naturals que constitueixen el paisatge

El Cabrerès-Puigsacalm, tot i ser compartit pels àmbits de les Comarques Centrals i les Comarques Gironines, constitueix una unitat morfològica ben determinada que correspon al nucli principal de la Serralada Transversal Catalana. A les Comarques Centrals correspondria bàsicament el sector del Cabrerès, un massís de relleu tabular i acinglerat, enllaçant el Pre-pirineu oriental amb la Serralada Prelitoral pel sector del vidranès. Des de les cotes més elevades del Collsacabra és possible observar les grans unitats geològiques de Catalunya, des del Pirineu fins la Depressió Central i Serralada Prelitoral. Per completar la unitat cal afegir el citat Vidranès, al nord del conjunt, constituït per la vall del Ges.

Hidrogràficament constitueix la partició d'aigües entre les conques del Fluvià i del Ter destacant la gran riquesa de la xarxa fluvial i els innumerables salts o sallents (la Foradada, Molí-Bernat, Tirabous, el Sallent, etc).

Figura 3.6 Les cingleres de Tavertet formen el límit meridional del Cabrerès-Puigsacalm. Al fons, embassament de Sau, Guillerries.

Morfològicament el sector central i meridional de la unitat és format per una plataforma estructural d'uns 120 km² d'extensió, amb cingles a migdia i a llevant que s'aixequen uns 1.100 m d'altitud mitjana amb màxima alçada a Cabrera (1.308 m). Per l'oest i sud enllaça suaument amb els relleus de la Plana de Vic amb límits força imprecisos, mentre que al nord aquests resten tallats per l'escarpament de la falla de la vall d'Hostoles i a l'est per una sèrie d'imponents cingleres de més de 300 m d'altitud, tallada pel congost del Ter, que el separa de les

Guillerries. Constituïda principalment per materials sedimentaris eocènics: margues i gresos; presenta relleus plans on destaquen turons testimoni coronats de gresos, més resistents a l'erosió, amb presència de formes tabulars, obra de l'erosió fluvial (Cabrera, 1.308 m, el Pla d'Aiats 1.284 m, Montcau, 1.167 m). La seva gènesi es remunta al Paleozoic quan formava part d'una vasta plataforma marina amb sedimentació detrítica. Amb l'orogènia Herciniana aquests materials es deformaren i entraren a constituir part d'una gran serralada que s'anà erosionant. Posteriorment el mar l'envaí de nou i diposità calcàries i dolomies, amb episodis de gresos i lutites vermelles d'origen fluvial. Una nova compressió aixecà el Massís Catalano-Balear, l'erosió del qual alimentà la sedimentació de la Conca de l'Ebre. En una posterior regressió marina, l'orogènia alpina va posar al descobert els materials sedimentaris que foren modelats pels agents erosius fins configurar l'actual paisatge. El tret més espectacular del paisatge és la sèrie de cingleres que s'allarguen més de 40 km i s'alcen fins als 300 m, així com el predomini de margues i calcàries que feu que els processos càrstics obrissin balnes i coves com la del Forat del Vent a Tavertet.

El vidranès presenta altituds entre 500 i 1.500 m dins un sector prepirinenc format per roques calcàries i gresos. El sector, voltat d'un

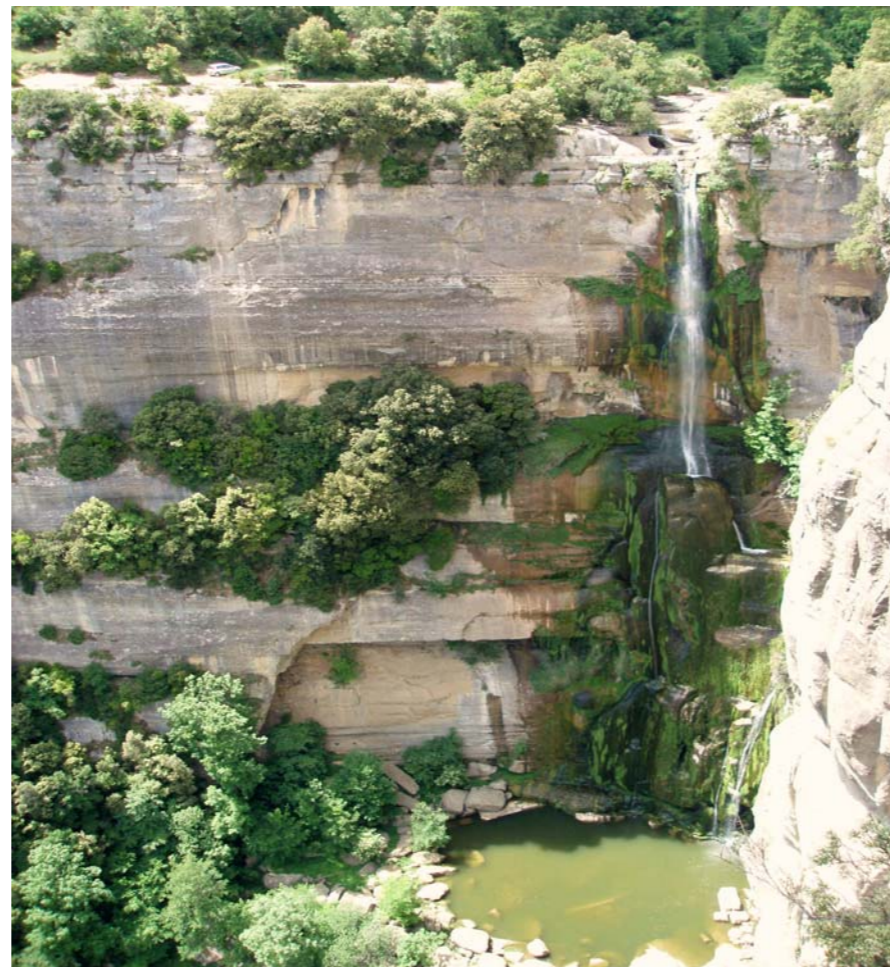

Figura 3.7 El Salt del Sallent, a la riera de Rupit. Rupit i Pruit.

Figura 3.8 Divisió entre conreus i bosc prop de Bracons, Sant Pere de Torelló, pot observar-se la tonalitat obscura del sòl.

ampli cercle de muntanyes: Milany (1.533 m), Santa Magdalena de Cambrils (1.547 m), els estreps del Puigsacalm, Curull (1.302 m) i Bellmunt (1.248 m) constitueix la capçalera del Ges. L'aixecament posterior dels Pirineus va produir l'alçament d'aquestes terres, plegant-se els sediments estratificats en formes sinuoses, avui molt modelades per l'erosió, constituint els anticlinals de Bellmunt i el sinclinal de Vidrà.

Cal destacar la falla de la serra de Puigsacalm, amb desnivells de 800 m, espectacular cinglera sobre la vall d'en Bas.

A la unitat conflueixen dues regions bioclimàtiques: la mediterrània, seca i calorosa i l'euro-siberiana, humida i freda. Els corrents d'aire pre-pirinencs formen un front humit que precipita entre 1.000 i 1.200 mm anuals al nord. A l'estiu són freqüents les tempestes de condensació, amb mínims d'hivern. Les nevades són freqüents i irregulars, però de poca importància, donada l'altitud i la manca de precipitació hivernal. Les temperatures es mostren baixes durant tot l'any, amb mitjanes de 3°C al gener i de 17 °C al juliol, i un període de glaçades de novembre a març. Al sector del vidranès el clima és mediterrani de muntanya mitjana amb tendència marítima i una temperatura mitjana de 10°C, un gener una mica més fresc que al Collsacabra (2 °C a Vidrà) i un juliol més calorós (20 °C a Vidrà). Les precipitacions arriben als 1.200 mm anuals, amb la primavera i l'estiu com les estacions més plujoses i l'hivern com la més seca.

Les elevades precipitacions i les temperatures moderadament suaus del Cabrerès-Puigsacalm marquen la transició d'una vegetació típicament centreeuropea del Vidranès a les comunitats mediterrànies de les Guillerries. La coberta vegetal és, sense cap mena de dubtes, un dels trets més espectaculars del paisatge de la unitat. En efecte, el Cabrerès-Puigsacalm es caracteritza per la unió de dos grans dominis

Figura 3.9 Contrast cromàtic entre boscos caducifolis i perennifolis prop del Santuari de Bellmunt, Sant Pere de Torelló.

vegetals, el mediterrani i el centreeuropeu, que, en desenvolupar-se en condicions climàtiques i edàfiques favorables, conformen masses arbòries de gran vitalitat. L'espectacularitat de la vegetació arriba al seu màxim durant els mesos de tardor, quan la vegetació caducifòlia adquireix cromatismes ben encesos en una gamma de colors que abasta els grocs, els vermells i els ocre. El domini de vegetació centreeuropea s'atansa per la banda nord de la unitat, des de la serra de Milany i la serra de Puigsacalm vers el sud, aproximadament fins a l'espai comprès entre la serra de Curull i la serra dels Llancers, que actua com a punt d'unió amb el domini vegetal mediterrani. La vegetació més representativa de tot aquest sector és la fageda amb buixol (*Helleboro-Fagetum sylvaticae*) que, a banda del faig (*Fagus sylvatica*) i l'el·lèbor (*Helleborus viridis*), també acull el buixol (*Anemone nemorosa*) i el càrex (*Carex digitata*). El faig també s'associa amb el boix, tot conformant l'anomenada fageda amb boix (*Buxo sempervirentis-Fagetum sylvaticae*), en comunitats on abunda el roure martinenc (*Quercus pubescens*). Vora el Puigsacalm, sobretot en el vessant gironí, es troba la fageda amb joliu (*Scillo-Fagetum sylvaticae*), que és molt més rica des del punt de vista florístic. Malgrat tot, al Cabrerès també és fàcil trobar boscos mixtos de caducifolis, on roures i freixes comparteixen hàbitat amb tells i oms. Entre tot aquest conjunt destaca particularment l'avellaner (*Corylus avellana*), que tot sovint apareix a la vorada del bosc, prop de camins i a la riba de torrents i rierols. Quan la vegetació de caràcter centreeuropeu es degrada dona lloc a diversos tipus de matollars, genèricament anomenats landes. Al Cabrerès les superfícies ocupades per landes no són especialment extenses, però sí resulten particularment interessants des del punt de vista biogeogràfic.

Per una altra banda, cal dir que la vegetació mediterrània apareix a la banda sud de la unitat, particularment en els vessants assolats. La comunitat dominant és l'alzinar muntanyenc (*Quercetum mediterraneo-montanum*), estructurat per l'alzina (*Quercus ilex*), el roure martinenc (*Quercus pubescens*) i alguns peus de pi roig (*Pinus sylvestris*) i servera (*Sorbus domestica*). Entre els arbustos i herbes que conformen el sotabosc es troba el boix (*Buxus sempervirens*) la maduixera (*Fragaria vesca*) i la verònica (*Veronica officinalis*). En indrets obacs el roure guanya protagonisme i forma petites rouredes de roure martinenc amb boix (*Buxo-Quercetum pubescentis*), on també és fàcil trobar peus de pi roig, afavorits antròpicament. L'àmbit de la roureda és força ric en espècies, i acull peus esparsos de blada (*Acer opalus*), servera (*Sorbus domestica*), tell (*Tilia platyphyllos*) i boix grèvol (*Ilex aquifolium*).

La riquesa faunística de la unitat és remarcable, a causa de la diversitat d'ambients existent i el bon estat de conservació de les superfícies forestals. Entre els mamífers destaquen el senglar (*Sus scrofa*) i el cabirol (*Capreolus capreolus*), que campen tranquil·lament per aquestes boscúries. Entre els mesomamífers cal esmentar el gat salvatge (*Felis sylvestris*), el teixó (*Meles meles*) i la fagina (*Martes foina*). També són importants tot un seguit de rossegadors boscos, com ara l'esquirol (*Sciurus vulgaris*), la rata cellarda (*Elyomys quercinus*), la rata d'aigua (*Arvicola sapidus*), l'escàs liró gris (*Glis glis*) i l'abundant talpó (*Microtus duodecimcostatus*). L'ornitofauna dels boscos madurs, particularment dels caducifolis, és molt interessant. Hi destaca el picot negre (*Dryocopus martius*) l'aligot vesper (*Pernis apivorus*), la mallerenga d'aigua (*Parus palustris*) i el pica-soques blau. De rapinyaires hi ha l'astor (*Accipiter gentilis*) i l'aligot (*Buteo buteo*).

Figura 3.10 Contrast de vegetació caducifòlia i perennifòlia entre blocs rocosos. Tavertet.

Evolució històrica del paisatge

La gran quantitat de balms existents a la contrada permeten l'ocupació ja des de la prehistòria, aprofitant-les posteriorment com a cabanes al tancar-les amb parets de pedra seca quan el poblament, iniciat de molt antic, anà evolucionant. Els primers pobladors aparegueren al Neolític, especialment a Tavertet, on cingleres i balms en feien un hàbitat idoni com ho mostren la gran quantitat de jaciments i sepultures megalítiques: Sant Corneli, Can Feló, Rajols, Font de la Vena, Padró, Rocallarga. Del Calcolític són la Font Nova, Can Tafura, les Pixarelles, el pla de la Barraca o la Rambla. A Santa Maria de Corcó destaca el dolmen de Puigsespedres i un jaciment a prop de Cantonigròs. A Rupit sa l'Arca, a Savassona la Bauma de la Baronesa, la tomba-1958 i la Pedra dels Sacrificis i a Santa Maria de Besora les Tombes del Faig. L'home neolític cercà a l'indret la facilitat d'hàbitat que li brindà la geologia, però la seva capacitat de modificar el paisatge és minsa, encara més si tenim en compte la solidesa i la inaccessibilitat de gran part d'aquest paisatge. Alguns conreus rudimentaris devien instal·lar-se a les zones més planeres, especialment a l'est de Tavertet i als voltants de l'actual Savassona.

Figura 3.11 La Pedra dels Sacrificis de Savassona, Tavèrnoles.

L'època dels metalls continuà amb el patró neolític al qual s'hi afegí el poblament ibèric de l'Esquerda (les Masies de Roda). Destaquen els hàbitats continuats de Can Feló, Can Tafura, les Pixarelles, el Padró i Rajols i els nous de l'Avenc, el Padró, el Pla de la Barraca i el Pla del Castell a Tavertet i el Balà a Santa Maria de Corcó. A l'edat del Ferro es segueix utilitzant el Pla del Castell i la Pedra del Sacrifici i apareixen les Baumes (Tavertet), la Pedra del Dau i el Rec de la Fibula (Savassona), els Graus i l'Esquerda, estratègicament situat en el punt

Figura 3.12 El dolmen de Puigsespedres. Santa Maria de Corcó.

més alt d'una península aixecada 50 m, que controlava l'accés a terres gironines i constituïa una immillorable fortalesa natural. Tot i que és difícil precisar el moment en que es va establir, es tracta, juntament amb el poblament del Pla del Castell (Tavertet), del primer assentament important del Cabrerès.

El paisatge dels íbers no divergiria gaire de l'existent a finals del Neolític. A l'Esquerda, les 12 ha del poblament semblaven ser suficients per la població que l'ocupava. La pressió antròpica degué augmentar al voltant de Savassona i a l'oest de Tavertet, on els conreus degueren incrementar superfície en detriment dels boscos, però la pressió degué descendir a l'entorn de Rajols, on els jaciments es redueixen. Al nord de l'actual carretera C-153, el paisatge natural quedà intacte.

Malgrat el pas de la via romana que unia la Vall d'en Bas i la Plana de Vic, la romanització no afectà la unitat, sols es té notícia de Can Roquet (Tavèrnoles), associat a la producció de terrissa. A finals del s. III aC o principis del II aC, l'Esquerda va ser destruït per un incendi probablement en el context de la conquesta romana, restant despoblat durant tota l'ocupació. El paisatge degué recuperar boscos sobre antics conreus al desaparèixer l'energia antròpica que els mantenia.

Amb la crisi del món romà es tornà a les antigues pautes d'ocupació, moment en el que apareix a l'Esquerda un extens camp de sitges datat abans de la conquesta musulmana. La població de la unitat però és minsa com ho mostra el fet que de l'època Carolíngia sols apareix el jaciment de les Fosses de l'Avenc (Tavertet). La invasió musulmana gairebé no va tenir impacte, i encara que el Cabrerès-Puigsacalm constituï un lloc de refugi es creu que només part de la noblesa goda degué emigrar cap el nord. El paisatge degué mostrar poques alteracions en aquest període, marcat per una feble població. El

jaciment de l'Esquerda no tornà a tenir caire de poblament fins la restauració del comtat d'Osona, moment en el que s'originà el nom de Besora (Bisaura al s. IX, del basc Bassa-uri-a, ciutat del bosc).

Al segle X el comte Guifré repoblà Santa Maria de Corcó i els castells de Savassona, Sant Llorenç, Casserres i Sant Corneli, consolidant el Castell de Cabrera i donant nom a la contrada. Pel Cabrerès es disseminarà una important quantitat de petites construccions romàniques que donaran sentit a un poblament uniformement distribuït però mancat d'efectius. Als segles IX-XI consten cases semiexcavades a l'Esquerda, on s'hi bastí una església preromànica, sobre la qual s'edificà posteriorment Sant Pere. També del s. X és Sant Feliuet de Savassona.

De l'anàlisi dels primers documents escrits (vers l'any 1000) se sap que en el paisatge abundaven els boscos d'avets, els cirerers, els camps de conreu als fons de vall, els prats i pastures, els ases i els llops al nord de la unitat.

Figura 3.13 Vista posterior de Sant Feliuet de Savassona. Tavèrnoles.

Al Pla del Castell (Tavertet) hi resten abundants mostres d'edificacions romàniques i el castell de Cornil, que dominava la vall de Sau. Del s. XI són també el castell de S'Avellana, i el monestir de Sant Pere de Casserres (les Masies de Roda) i el castell a Rupit. Al s. XII va aparèixer esmentat Vidrà, que presentava una tendència demogràfica favorable que es perllongà fins el s. XIV.

A partir del s. XIII l'Esquerda va conèixer el seu millor moment amb l'establiment de tallers, graners i varies dotzenes de cases, però en el context de les lluites feudals començà la seva decadència i el 1314 serà definitivament abandonat. La unitat va patir a finals del s. XIII i

principis del XIV un gran augment de població, molts masos actuals daten d'aquesta època, tot i que el creixement es va veure esmerçat al s. XV per la pesta negra, terratrèmols i la guerra civil del 1462; Sant Pere de Torelló fou pràcticament abandonat, Vidrà va veure reduïda la seva població a 15 famílies i paradoxalment es formà el poblet de Santa Maria de Corcó (l'Esquirol) al camí Ral de Vic a Olot.

L'edat mitjana es tancà amb un descens de la població en un territori ja poc poblat, els boscos dominants i les cingleres marcarien fortament un paisatge on els seus habitants no hi tenien gaire participació. El conreu es centraven a l'entorn de masos dispersos i als voltants de petits nuclis de població en equilibri amb el paisatge.

Els fogatges dels segles XVI-XVII indiquen una major ocupació humana encara que no gaire nombrosa, amb poblament dispers de certa importància. A mitjans del s.XVI es produí un augment demogràfic a Vidrà relacionat amb l'explotació de la fusta; es repoblà Sant Pere de Torelló i Rupit veié incrementar efectius amb francesos que aportaren gent d'ofici. Al mateix segle sorgí al camí Ral el nucli de Cantonigròs, i

Tavèrnoles quasi doblà la seva població. Al s. XVII Santa Maria de Corcó rebé impuls al ser nomenada capital administrativa del Cabrerès i a partir de la fi de segle es formà el poble de Santa Maria de Besora o el Pla de Teia. El paisatge d'aquest període s'anà ruralitzant a partir dels conreus i de la ramaderia, activitat quasi única a la unitat, tot i que va aparèixer una incipient activitat paraire.

Al s. XVIII es posà de manifest una pèrdua absoluta de població desigualment repartida. Santa Maria de Besora a diferència de la resta de la unitat presentà tendència a créixer i Santa Maria de Corcó mantingué l'impuls de la capitalitat, amb l'empenta de la indústria menestral (paraires i teixidors), que es perllongà fins mitjans del segle següent.

Durant el s. XIX no es notà millora demogràfica i es va produir el despoblament de la muntanya. La població més dinàmica, Santa Maria de Corcó, entrà en crisi a la segona meitat de segle i encara que es va produir una petita revifalla entrant el s. XX, a partir de la Guerra Civil va caure en una profunda crisi. A partir dels 80 s'estabilitzà la població i el

turisme i les segones residències van permetre la restauració de cases rurals i masies.

La manca de pressió antròpica d'aquests darrers segles permeté la recuperació del bosc per abandonament dels conreus menys productius alhora que la mecanització agrupà explotacions, fet traduït en una disminució del mosaic agrícola i parcel·lari. L'activitat turística i les segones residències s'han centrat en la recuperació de cases i masies, tot i que a Cantonigròs i a Tavertet s'han construït noves segones residències. Si bé municipis que formen part de la unitat (Sant Pere de Torelló, les Masies de Roda) han experimentat un important creixement urbanístic, aquest s'ha produït fora dels límits de la unitat. El turisme també ha generat noves infraestructures, com càmtings (Vidrà, Rupit) però en general no s'ha mostrat excessivament agressiu.

Paisatge actual i les seves dinàmiques

Sens dubte, el tret físic més particular del paisatge del Cabrerès-Puigsacalm són els cingles, les espectaculars parets verticals que fan de divisòria entre la plana baixa per una banda, i l'altiplà del Collsacabra, el Puigsacalm i la serra de Santa Magdalena per l'altra, que la força de l'aigua amb la seva acció erosiva sobre un substrat calcari ha anat modelant. La vegetació frondosa i abundant ha anat ocupant replans i racons on les condicions per a la seva creixença eren òptimes. L'abundor de l'aigua i la climatologia permet l'establiment d'una vegetació variada i amb forta presència de caducifolis que a la tardor es mostra en el seu màxim esplendor cromàtic.

Els elements naturals com els alts espadats de roca nua descansen sobre uns talussos de perfil còncav recoberts per denses boscúries que porten el pes de la unitat. Amb una altitud mitjana de 1100 metres presenta cingles de fins a 300 metres d'alçada com els de Tavertet-el Far essent un característic distintiu de la unitat. La naturalesa dels seus materials calcaris i margosos permeten l'existència de nombroses balmes i coves com la del Forat del Vent excavada en gresos, notable per a les seves dimensions. Aquestes coves refugi dels homes del Neolític i d'èpoques posteriors, varen ser ocupades també pels bandolers dels S. XVIII, essent actualment motiu d'interès turístic.

L'accidentada geomorfologia i la complicada accessibilitat al Cabrerès – Puigsacalm ha incidit sobre les dinàmiques del paisatge d'un territori definit per una baixa presència humana, una estructura de poblament disseminada i la manca d'activitats econòmiques amb una dimensió rellevant.

L'aigua és abundant a la zona, representa un 1% de la unitat. Està regada de nord a sud pels afluents del Ter, que a la unitat de les Guillerries que limita pel sud, s'embassa en el pantà de Sau. Donades les característiques abruptes del relleu i de les extenses cingleres l'aigua forma salts de gran alçada per tota la zona, amb un cabal important a l'època de pluges. Les fonts són nombroses i contribueixen a l'ambient frescal i humit.

Figura 3.14 Sant Pere de Casserres s'aixeca dintre del meandre del riu Ter. Les Masies de Roda.

Les condicions ambientals de l'alt replà proporcionen un ambient adequat per l'establiment d'una rica, variada i densa vegetació natural que contrasta amb les comunitats de caire mediterrani de la unitat veïna de Les Guilleries. S'imposa el domini dels caducifolis, des del faig al roure, el freixe, el trèmol i el castanyer, el pollancre, el vern o l'om que ocupen un considerable 44% enfront d'un escàs 5% de les pinedes. També es poden trobar alzines ocupant més d'un 8% i una àmplia varietat d'arbusts com el boix que pot formar part del sotabosc tant de rouredes com de fagedes. Els matollars representen més del 25%. Al Nord de la unitat a la zona de Vidrà, aïllada per la Serra de Curull la vegetació té un caire centreeuropeu i euro-siberià.

Les zones de muntanya presenten un poblament dispers ubicat a les proximitats de certs recursos, com en la proximitat dels rius, zones fèrtils, llocs de pas o zones més segures. Per això els nuclis que trobem a la unitat són relativament limitats en nombre, concretament sis, i solen ser petits, només Santa Maria del Corcó s'acosta als 2000 habitants. Els més importants es situen prop dels rius o en grans replans on les activitats agropecuàries són possibles.

Hi són molt importants els masos i els petits nuclis que s'han conservat sense grans transformacions per la qual cosa ofereixen un encant molt especial per al turisme. Per exemple el gran llegat patrimonial dels nuclis com Rupit, Tavertet, Santa Maria de Corcó, Vidrà o Cantonigròs que té el seu origen a l'hostal del segle XVI situat estratègicament al camí de Vic a Olot i que era quasi punt obligat de parada, acabant convertint-se en un petit nucli, format sobretot ara, per cases d'estiueig. Tot i la baixa densitat de població de la unitat la

Figura 3.15 Els sector primari encara ocupa un lloc destacat en l'economia de la unitat. Conreus a Sant Pere de Torelló, prop de l'antiga carretera a Olot.

Figura 3.16 Vista parcial de Vidrà, amb l'església de Sant Hilari.

dinàmica urbana vinculada al turisme s'ha desenvolupat principalment als nuclis de Rupit i Tavertet, que han vist la rehabilitació d'habitatges antics i la construcció d'algunes segones residències. A l'oest, a la frontera amb la unitat de la Plana de Vic, els nuclis de Sant Pere de Torelló i de les Masies de Roda estan experimentant un fort creixement urbanístic que pot incidir a la unitat.

S'han rehabilitat moltes cases com a segones residències, i també s'ha expandit els nuclis urbans. Les segones residències i el turisme de muntanya ha permès la recuperació d'antigues masies i cases dins els nuclis de població, mantenint una arquitectura rural tradicional i evitant en general noves construccions disharmòniques amb el paisatge i canvis de grans proporcions. Existeixen algunes zones urbanitzades que ocupen la mateixa extensió que els nuclis urbans tot i que de moment no creen impactes excessivament importants.

L'afluència massiva de turistes els caps de setmana i en èpoques de vacances s'intenta controlar amb l'existència de grans aparcaments a les entrades de les poblacions com Rupit, per exemple, quedant el nucli antic del poble d'ús estricte per als vianants. El turisme rural és actualment una de les principals fonts d'ingressos de la zona, fet que ha permès el manteniment tant de la població com del patrimoni arquitectònic i natural.

La morfologia urbana dels petits nuclis mostra una disposició força desconcentrada, amb absència de centres densos, excepte a Rupit, on la geomorfologia i la gènesi del poble, ha determinat la concentració de l'habitat. En general les teulades, que no solen passar de tres plantes, són a dues aigües amb tradicional teula color vermell-terros

tot i que malauradament aquesta unitat cromàtica no es manté a Santa Maria de Corcó ni a altres indrets on s'han introduït tonalitats més grises. Als nuclis més turístics (Tavertet, Rupit) les parets deixen veure la pedra per eliminació d'encalades o enlluïts tradicionals o perquè s'han construït recentment en pedra vista. Els tractaments tradicionals de façana són força conservats a Vidrà i Cantonigròs. Són també freqüents les amplies galeries i a Rupit els balcons de fusta adossats i protegits per voladissos.

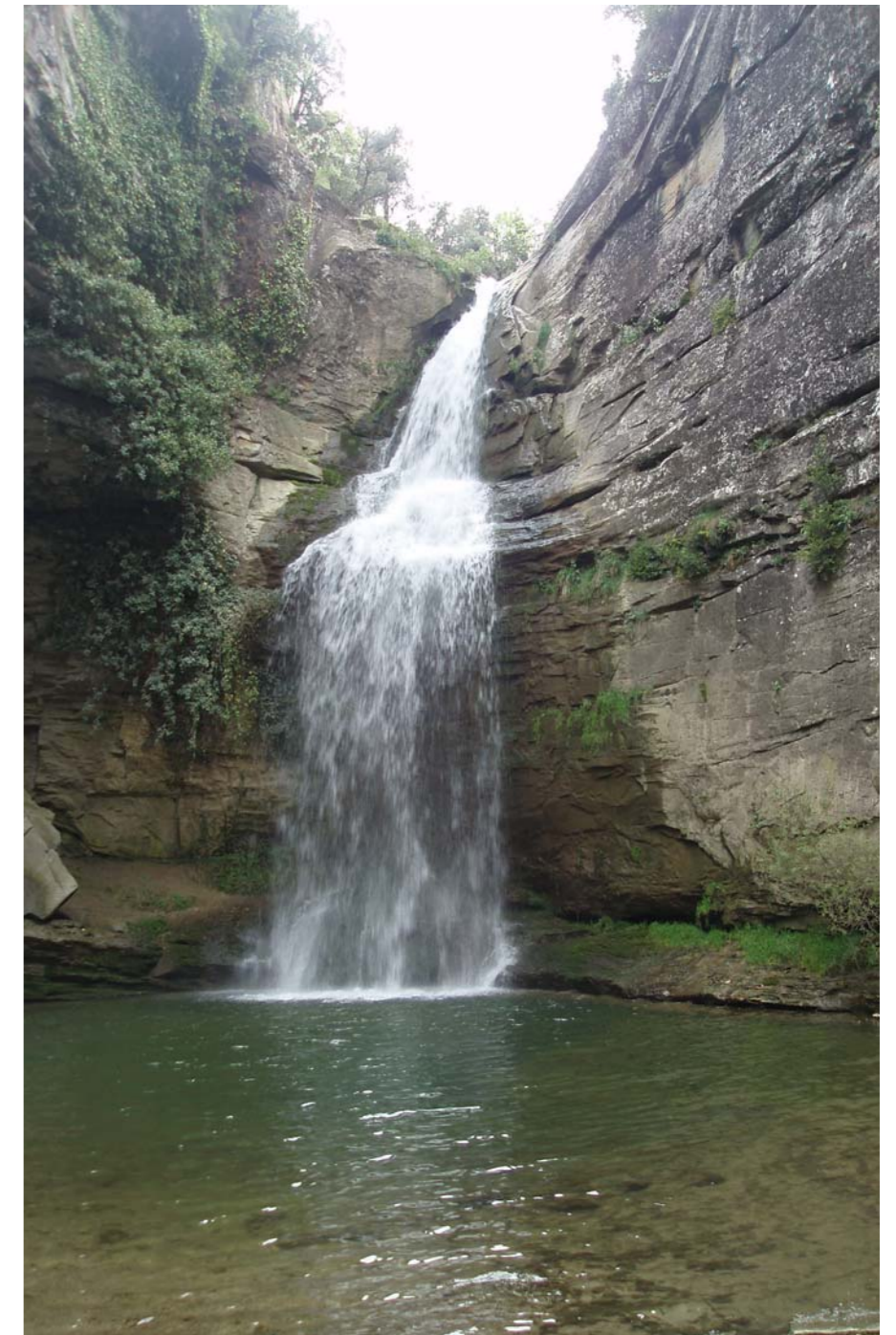
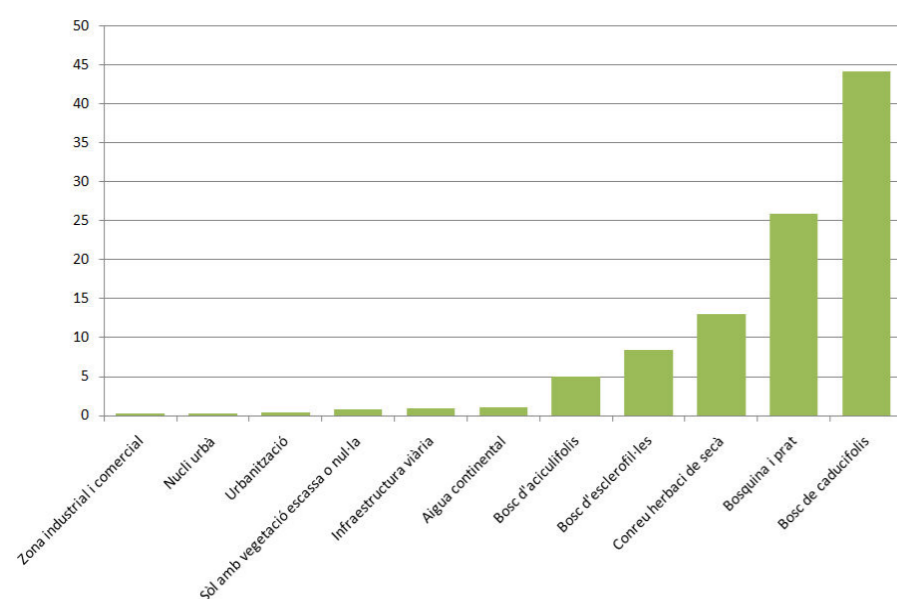

Figura 3.17 L'aigua és un element important en el paisatge del Cabrerès-Puigsacalm. Salt de la Foradada, Cantonigròs.

Santa Maria de Corcó constitueix el nucli més gran de la unitat i l'únic que presenta paisatge urbà convencional, amb blocs d'habitatges que aixequen més de tres plantes. Format a partir del s. XV al llarg del camí Ral, rebé un fort impuls el s. XVIII, origen que marca la morfologia allargassada del nucli antic on es mostren construccions entre mitgeres. Els segles XIX i XX van restar marcats per la indústria tèxtil que donà pautes de creixement, instal·lant-se vora la riera de les Gorgues. Darrerament el sector primari ha reprès el primer pla de l'economia mentre molts ciutadans treballen a les indústries de Vic i Manlleu, alhora el creixement urbà, orientat vers el sud, ha seguit pautes de ciutat-jardí, amb una forta ocupació del territori. Tot i que s'ha instal·lat un polígon industrial, tant les activitats fabrils com les ramaderes es troben força disseminades pel poble. En conjunt dominen els blancs de façanes, el vermell terrós dels maons de les parets mitgeres i dels teulats, tot i que darrerament s'utilitzen teules d'altres tonalitat. Sobre l'*skyline* destaca l'esvelt campanar de l'església, amb forces espais oberts, jardins i horts, que donen la sensació d'espais interurbans.

Pel que fa a les activitats productives el sector agropecuari es manté, ocupant un 13% del territori amb conreus herbacis, principalment de secà. També d'altres activitats de tipus artesanal amb productes carnis o de pastisseria que resulten atractius pel turisme, cosa que repercuteix en el paisatge amb una extensa xarxa d'allotjaments i centres de restauració. El turisme rural ha proporcionat una nova font d'ingressos i ha permès mantenir l'estructura de poblament disseminat tant propi de la zona, fins hi tot recuperant masos que s'havien abandonat a finals del segle passat.

Gràfica 3.1 Grans usos i cobertes del sòl. Font: elaboració pròpia a partir de la cartografia d'usos del sòl de l'ICGC.

Donada la naturalesa accidentada del terreny les comunicacions han estat escasses i complicades. Es coneix des de l'època medieval el camí ral de Vic a Olot. Les infraestructures de comunicació, al tractar-se d'una unitat de muntanya són força limitades tant per l'estructura del terreny com pel baix nivell de trànsit que genera la densitat poblacional. Algunes carreteres secundàries, per exemple, la que va de Rupit i la que va al pantà de Sau són força transitades per turistes i poden resultar fins i tot perilloses donada l'estretor de la via i el trànsit que es genera els caps de setmana i festius. Cal destacar la construcció del túnel de Bracons, inaugurat al 2009 i que va suposar l'obertura definitiva de l'eix Vic-Olot de la C-37, que ha provocat un canvi paisatgístic notable en les vies d'accés i en la construcció de nombrosos túnels, falsos túnels i viaductes a la unitat.

D'una altra banda, sembla molt interessant incloure els espais naturals protegits dins els circuits turístics, tot vinculant el patrimoni natural al cultural. Actualment el territori presenta una naturalitat destacable que s'està convertint en el millor dels seus recursos econòmics. D'aquesta manera, l'evolució de la unitat passa per la que puguin presentar aquests elements naturals dominants, pel context socioeconòmic del moment i per les actuacions estructurals que es puguin dur a terme.

Figura 3.18. Rupit és un dels nuclis més singulars de la unitat, caracteritzat per un teixit urbà compacte, amb carrers estrets.

Expressió artística del paisatge

La bellesa del paisatge a la unitat del Cabrerès ha estat motiu de diverses manifestacions artístiques. L'espectacularitat de molts indrets, fa que les descripcions derivin cap a un vessant literari i poètic, com fa Ramón Vinyeta a la seva guia sobre el Collsacabra, per exemple en aquests fragment sobre la zona de la Riera de les Gorgues:

«Des del seu naixement al peu dels penya-segats d'Aiats fins ajuntar-se amb el Ter al dessota de l'històric monestir de Sant Pere de Casserres, desfà un desnivell de prop de mil metres de recorregut, en el transcurs dels quals crea paisatges de feréstega i commovedora bellesa... Com el seu propi nom indica, el seu curs és una successió de gorgs, sallents, colls, afraus i congostos que rivalitzen en escabrositat, fantasia i espectacularitat. Viarany de cabal constant i d'una empenta abassegadora degut al seu fort desnivell, ha erosionat durant milers d'anys els rampants rocosos del Collsacabra occidental obrint-hi solcs profunds... ha creat indrets de notable originalitat com, per exemple, la Foradada de Cantonigròs, la Font de l'Esclop, la Bauma dels Teixidors, el Molí de Bertrana, l'engorjat de la Barra de Ferro, la Font de l'Esquei, el Gorg de Saborell...» (Vinyeta, 1956).

A la mateixa obra, l'autor explica el paisatge remarcant percepcions i sentiments que la condició de cada lloc inspira, com embadaliment, imaginació, optimisme, o isolament:

«Boscúries, conreus i herbatges alternen graciosament i hom resta allí envaït d'una sentor embadalidora... Les roques cantelludes, els esvorancs i esplugues oberts en els paorosos penya-segats, les tofes de vegetació en desordenades penjarelles, l'aigua, adés saltironejant, adés arremolinant-se en profundes gorgues, tot us indueix a sotmetre l'esperit a càbales fantàsiques... Enfileu-vos a qualsevol cim de la capçalera de la contrada i l'amplitud d'horitzons us farà esdevenir optimistes... Si preteneu un temporal isolament, endinseu-vos al cor de la boscúria, i tombats damunt el glevatge envellutat endormisqueu l'enteniment...» (Vinyeta, 1956).

A banda de la incidència visual dels cingles que Josep Pla definí com:

«bruscos, aplomats, violents penya-segats de Collsacabra, d'un color vermellós impressionant, d'una sumptuosa i greu escenografia.» (Pla, 1971)

El paisatge de la unitat en el seu conjunt ofereix una lectura global més harmoniosa com també va observar Josep Pla: «Aquest país de Collsacabra, delícia de les terres altes de Catalunya és a la primavera i a l'estiu com un jardí anglès, un punt dolç entre l'ordre i el desordre... un esplendor de la naturalesa en llibertat.» (Pla, 1971)

Joan Triadú, organitzador dels emblemàtics certàmens literaris de Cantonigròs i gran coneixedor de la zona, en el seu llibre *El Collsacabra*, com a bon pedagog remarca la importància de conèixer a fons el paisatge:

«Tot món petit és un món gran. Cal petjar-lo, esguardar-lo de ben a prop i resseguir-lo amb els ulls com el rostre d'un ésser volgut quan reposa» (Triadú, 1994).

Igualment Triadú sap descriure bellament els indrets del Collsacabra, com fa amb la casa senyorial de Les Planes i els seus entorns:

«Una rampa porta des de la part posterior a la masoveria principal i a la gran era, on es reuneix al caient de la tarda el ramat d'ovelles. Més enllà, en un pla lleugerament corbat, s'alça el pedró de la Mare de Déu de l'Alzina, entre quatre plançons i dos pedrissos. El jardí de Les Planes apareix amb tota la seva magnificència, presidit pel gran avet fosc. Als vidres dels finestrals de la torre es reflecteix el sol. Les postes de tardor vistes des d'allí solen ser magnífiques, amb tota la lentitud dels temps i l'amplària excepcional del cel... Les teulades dels petits xalets i d'algunes grans torres, amb els petits parcs al voltant, distribueixen llurs grisos i llurs verds foscos en el conjunt rossenc amb clapes vivament verdes del paisatge. A l'una banda, al sol, el bosc de roures, a l'obaga, la fageda. L'allargassada silueta del poble es confon, a la llarga, amb el fons dilatat de la Plana de Vic» (Triadú, 1994).

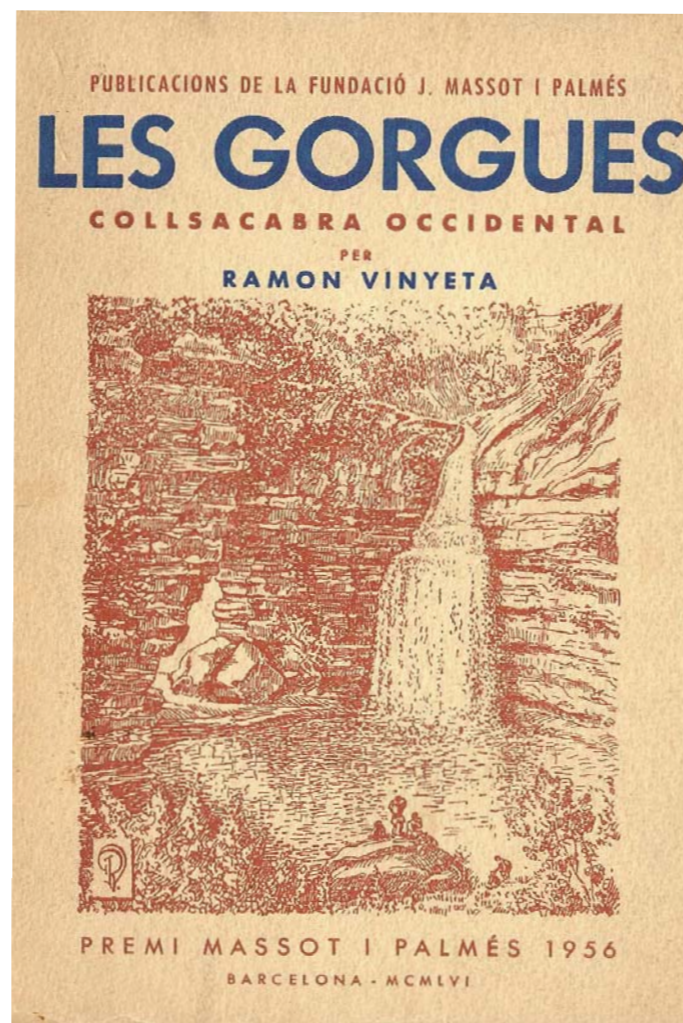

Figura 3.19 Portada de l'obra de Ramon Vinyeta *Les Gorgues* de 1956.

Jordi Sarsanedas expressa la seves impressions entrant al poble de Cantonigròs:

«L'autocar que t'ha sotraguejat per una carretera molt empolegada et deixa sol amb la teva sorpresa. Una terra nova, tendra amb el verd dels seus camps i dels seus prats flonjos, augusta amb els seus alts espadats, amb les seves cingleres, solemne amb els seus boscos de fulles caduques damunt les aigües ràpides de les rieres. Res de semblant no entrava a l'esquema que t'havies fet o havies deixat que et fessin de la terra a la qual dius que pertanyes. Ací tens un tros de veres de la Catalunya real que era de veres fins quan tu l'ignoraves» (Sarsanedas, 1994).

El paisatge del Collsacabra desvetlla admiració i estimació. Una mostra és l'obra divulgativa de Miquel Banús, fill de la terra, que també ha poetitzat el seu país :

«No en conec cap més racó
Bonic com el Collsacabra
Com ho féu el creador
Per tal bellesa fer-hi cabre ?

Des del Far a Taveret
De Rupit fins a Cabrera,
Emmarcat per la cinglera,
Què és bonic aquest indret !»
(Banús, 2004)

En un poema del 1977, «Petita Ofrena», Miquel Banús dedica els seus versos a tots els qui un dia hi vivien i hagueren de marxar d'aquestes terres:

«Déu te guard Agullola, pastora divina
d'aquestes masies que hi ha al teu contorn
Pastora amorosa, rosa sense espines
que ens aixoplugues amb el teu sojorn.

Com fa bo de mirar-te, penya geganta
d'una romànica ermita sembles el campanar.
Mare amorosa que als fills amamanta
i que en son llit juguen tot just es fa clar.
Eres inequívoc rellotge en arribar al migdia
quan la sombra pintava un conegut greny,
el fangador anava de l'hort a la masia
i a taula s'asseia amb un posat ferreny.

Quants anys de vida portes sobre les espatlles?
O, com Montserrat, ets també immortal?
No t'han enrunat ni llamps ni batalles
ni el bramul del tro podrà fer-te cap mal.

Aixeca al cel, oh Agullola, la teva noble testa,
sigues per Rupit, fanal que ens doni llum,
segueix desafiant el vent i la tempesta
i fes que no es fonguin els nostres vells costums».
(Banús, 2004)

Dins la literatura popular de caire religiós, la bellesa paisatgística dels indrets venerats, són sovint remarcats. Un clar exemple són aquests versos del Tríptic a la Mare de Déu de Cabrera

«Vaig pujar un dia al matí
A l'ermita de Cabrera
Que penjada a la cinglera
Té un aspecte mig diví

Vaig veure tota la Plana
De Vic, Roda i Manlleu
Quina imatge tan galana
Quina gran obra de Déu.

...

De la Plana
Guardiana
Del Collsacabra
Mare en sou
Oh Verge de Cabrera
Que penjada a la cinglera
Brilleu més que
El mateix sol»

Mn.Cinto Verdguer l'any 1887, estiejant al Bac del Collsacabra feu unes cibles a la mare de Déu del Roure, que contribuïren a renovar la devoció popular :

«Verge del Roure - de Pruit estel,
feu-nos-hi ploure - gràcies del cel.
Des de Cabrera - fins Rupit
rosa més vera - no hi ha sortit».
(Verdguer, 2002)

La proximitat del Puigsacalm fa que sigui un element important en l'imaginari paisatgístic de la unitat del Cabrerès de manera que en la seva expressió artística es reconeixen elements també identificatius del paisatge a la unitat, com es troba en el poema «Puigsacalm immortal» de Marià Vayreda:

«Cinquanta anys que sóc al món!
Bé he prou vist sengles vegades
Puigsacalm tot blanc de neu
I blanques ses verdes calmes.

Cinquanta anys i ja so vell!
Puigsacalm cada any infanta.

Infanta rodes de torb
Que es condormen an la plana
Ratxades primaverals
Que deixonden a les planes
Cinquanta anys i ja so vell
Puigsacalm cada any infanta!
Immenses tofes de neu
Que fosa a la vall davalla

En regalims d'argent viu
Que allà gentilment s'aplatgen.

Cinquanta anys i ja so vell
Puigsacalm cada any infanta!
Fontanelles, tolls i aiguamolls

I llacunes d'aigua mansa
Entre prats de lliris en flor
I mates de tendra balca
Cinquanta anys i ja so vell
Puigsacalm cada any infanta!»
(Vayreda, 1984)

Valors en el paisatge

Els **valors naturals i ecològics** del Cabrerès-Puigsacalm deriven de la combinació entre una geologia i unes formes de relleu singulars: plataformes tabulars i cingleres, amb una vegetació pròpia dels paisatges medioeuropeus com són les fagedes i rouredes.

Bona part de la unitat es troba emparada per la legislació catalana d'espais naturals protegits. Dins del PEIN es troben les serres de Milany-Santa Magdalena i Puigsacalm-Bellmunt, que constitueixen una bona mostra de vegetació eurosiberiana, la serra del Collsacabra, on conflueixen els biomes mediterrani i euro-siberià i una petita porció de l'EIN de Savassona, ja a la banda sud de la unitat.

Les cingleres de Tavertet-el Far formen part com a Geozona 216, de l'Inventari d'Espais d'Interès Geològic de Catalunya. A banda de tots aquests espais protegits o inventariats, cal destacar espais d'interès geològic de gran renom, com Tavertet-Sant Joan de Fàbregues, on es troba el conegut mirador del Far, la Cova del serrat del Vent, que és la cova en gresos més gran coneguda i, al límit de la unitat, l'anticlinal de Bellmunt, que és una mostra de l'inici geològic del Pirineu. Altres

Figura 3.20 Dibuix que il·lustra la llegenda de Sant Pere de Casserres.

Figura 3.21 Els meandres del Ter i la boira confereixen al paisatge del Cabrerès-Puigsacalm un aire misteriós que es presta a la creació de llegendes.

paratges de vàlua natural són els salts de l'Avenc (sobre la vall de Sau), el salt de Molí-Bernat, el salt de Tirabous, el salt de la Foradada, el salt de l'Abeurador, el salt de Sallent o la cova de la Bora Fosca.

Els **valors estètics** descansen en elements morfològics configuradors del paisatge com les línies de contrast entre els conreus i prats que ocupen les superfícies planeres modelades en les margues tobos de la plataforma tabular i els boscos que colonitzen els vessants més rosts. A més, la combinació de formes tabulars dels relleus amb la verticalitat de les cingleres i espadats ofereix una imatge global impactant, remarcada pels contrastos cromàtics entre afloraments rocosos i masses de vegetació, com a la zona dels serrats i costes de Torelló i que l'estacionalitat encara fa més espectacular.

Figura 3.22 Capvespre a la serra de Curull.

Així, les cingleres, constitueixen singularitats que contenen elevats valors estètics tant per les formes del relleu, els espadats verticals, com pel contrast i els colors bigarrats dels diferents tipus de roca: vermell, gris blanquinós, ocre. Sovint, aquestes cingleres esdevenen fons escènics emblemàtics, clarament identificables per a la població. Els principals fons escènics del Cabrerès-Puigsacalm són: el Puigsacalm, la serra dels Llancers, la serra de Cabrera, els plans de Falgars i el Far. En alguns casos, aquests fons escènics es veuen reforçats per la presència de fites, com la Mare de Déu del Far, just a la cinglera del Far, el santuari de Cabrera, a la serra de Cabrera, o l'ermita de Sant Miquel de Castelló, als plans de Falgars.

El Collsacabra, a la banda sud de la unitat, és un territori representatiu de la dominància d'elements naturals, amb impactants espadats i cingleres, boscos i rierols, amb gorgs i salts d'aigua de gran espectacularitat. En aquest entorn s'hi troben pobles de típica arquitectura, santuaris i ermites, que concentren els principals **valors històrics** de la unitat.

Al centre del Collsacabra, Rupit, neix als peus del castell construït cap a l'any 1000, sobre una penya, d'on segurament prové el nom, del llatí

rupes, que significa roca. Del castell només en queden restes però el poble conserva l'estructura medieval amb carrerons empedrats, antigues cases dels segles XVI i XVII amb portals i boniques finestres, el palau de la notaria i la plaça major amb l'edifici barroc i neoclàssic de l'església de Sant Miquel. Fora vila hi ha la capella de Santa Magdalena del segle XVII.

Altres elements d'interès són els hortals de moltes cases, el pont penjat de fusta construït i restaurat recentment per artesans locals, així com el molí de Marandes i el Pont dels Tres Ulls sobre la riera de Rupit. Sobre la mateixa riera hi ha els ponts medievals de can Badaire en el camí cap a Susqueda i el de la Sala en el camí cap a Cantonigròs.

Rupit es va fusionar amb Pruit en un conjunt proper de masies disseminades amb les esglésies romàniques de Sant Andreu de Pruit i de Sant Llorenç Dosmunt, envoltada pel clos del cementiri i xiprers, sobre un turó, destaca per l'ampli campanar d'espadanya. Als afores de Rupit, i ja als límits de la unitat, hi ha l'església romànica de Sant Joan de Fàbregues.

Les masies de la zona són de notable interès, com la Sala, el Colell, Mas Corriol, Masies del Bac de Collsacabra, la Cassassa de Pruit o Comajoan, pels molts valors que s'hi poden vincular.

El poble de Tavertet, sobre la cinglera del seu nom sobre El Ter, declarat «Bé d'interès cultural», té cases de pedra construïdes entre els segles XVII i XIX i l'església romànica del segle XI de Sant Cristòfol. En un turó, vora les restes del castell l'església de Sant Miquel de Sorerols del segle XI, és un bon exemple del romànic.

Altres llocs d'interès són l'ermita de Sant Corneli, on s'hi troba també un dolmen, el Puig de la Forca amb restes romàniques, les tombes antropomòrfiques de Rajols i de l'Avenc i la muralla ibèrica del pla de Dalt del Castell. Altres elements a destacar són el pont de Molí-Bernat sobre la riera de Gorgàs, la masies de la Pererada amb torre de defensa i el mas l'Avenc un gran casal gòtic i renaixentista.

A l'extrem sud-oest de la unitat dins el pronunciat meandre del riu Ter, mig rodejat pel pantà de Sau, hi ha el monestir de Sant Pere de Casserres, consagrat l'any 1053. Al segle XVII va passar a mans dels

Figura 3.23 El monestir de Sant Pere de Casserres.

Figura 3.24 El claustre de Sant Pere de Casserres. Les Masies de Roda.

jesuïtes fins la seva expulsió, quedant a mans de particulars i després de les Administració comarcal. L'edifici està situada en un punt molt visible, a la punta d'un meandre.

En un altre meandre més ampli del Ter hi ha el conjunt de Conangle amb l'ermita de Santa Magdalena d'origen romànic. Situat darrera el Puig de Conangle, sobre un extrem rocós i molt proper al riu hi ha les ruïnes del Castell de s'Avellana.

Els primers vestigis d'ocupació humana en aquesta part de la unitat són el dolmen de Puig Ses Pedres i les restes d'un enterrament d'incineració a la zona de Cantonigròs, de l'edat del bronze. Cap al segle IX el poblament s'assentà en els terrenys més aptes pel conreu sobretot a la part plana de Sant Martí Sescorts. Al segle X s'ocupà el lloc del castell de Cabrera i es formaren les esglésies de St. Martí i de Corcó.

A partir del segle XV, la població es va instal·lar al llarg camí de Vic a Olot, i els primers habitants van viure en un antic mas anomenat Hostal de l'Esquirol perquè hi havia un d'aquests animals. Al segle XVIII va ser important la indústria menestral dels paraires, que va patir reculada al segle XIX, i dels teixidors que es va mantenir fins a finals del segle XX. Tot i el creixement modern, queden cases amb llindes de pedra i inscripcions del segle XVIII. Cantoni, també es formà al llarg del camí ral al segle XVI al voltant del mas, després hostal, d'en Toni Gros.

Sant Julià de Cabrera, amb poblament de masies té un petit nucli amb l'església romànica del segle XI, la rectoria i una pairalia. També Sant Martí Sescorts, ja al límit de la unitat, té un nucli molt petit amb l'església romànica.

El lloc de Sant Bartomeu de Sesgorgues, amb l'església d'origen romànic i el petit cementiri, és un agradable indret que rep el nom de la riera de les Gorgues, al llarg d'aquesta riera queden restes d'antics molins fariners.

Al nord de la unitat, hi ha Vidrà amb el casc antic al voltant de l'església de Sant Hilari de Vidrà, el veïnat de Ciuret Nucli amb el nucli al voltant de l'església de Santa Llúcia i diversos masos com Can Pubill, la Casa de Baix, el Moreu o Can Font.

Les ruïnes del castell de Milany, la senyorial masia del Cavaller, d'estil barroc, l'ermita romànica de Sant Bartomeu de Covildases, situada al mig dels prats, l'església de Santa Maria de Cabagès o el pont romànic del Molí, en un frondós indret, són elements històrics d'interès, que complementen el gran valor natural del paisatge a la zona.

Els **valors productius** el conformen les pastures i els conreus establerts a la plataforma tabular i dels boscos pel que fa a l'aprofitament forestal, juntament amb el valor turístic d'alguns indrets que mostren una gran capacitat d'atracció. Aquests espais, també tenen un elevat **valor social**, en són altres exemples, Rupit, Tavertet, el Far o el Puigsacalm. Són indrets molt freqüentats pels visitants atrets per un paisatge natural i cultural i per les possibilitats de realitzar esports d'aventura, com el barranquisme i l'escalada. A més, la unitat es veu travessada pel sender de gran recorregut GR-2, que uneix la Jonquera amb Aiguafreda i el GR-3.

La punta del Far presenta un elevat **valor simbòlic i identitari** perquè al ser observada des de molta distància constitueix un fons escènic emblemàtic del paisatge des de les Comarques Gironines. Segons la llegenda, la primitiva capella del Santuari fou construïda per uns mariners, que estaven a punt de naufragar i van veure el cim del Far i van prometre que si se salvaven aixecarien una ermita en agraïment.

La formació més coneguda i identificativa del paisatge de la zona són els Cingles de Tavertet, per sobre el pantà de Sau.

El paisatge abrupte del Collsacabra ha donat lloc a relats i llegendes com la de les petjades de Sant Miquel, als afores de Rupit, en el lloc anomenat Castell de l'Investida, on es diu que va lluitar el Sant patró amb el dimoni que abans de perdre es va llençar cingle avall cap al gorg de la Trapa. Una altra llegenda diu que l'Agullola de Rupit la va fer un gegant enfadat posant un peu al cingle del Far i l'altre al de l'Avenc de Tavertet, separant d'un cop d'espasa l'agulla del cingle. En una altra versió, fou un gegant bo i simpàtic de Querós que va voler deixar un record en marxar de les Guilleries i ho va fer amb un cop de destràl.

Figura 3.25 El Camí Ral d'Olot a Vic, inclòs al Camí de Sant Jaume, al seu pas per Santa Maria de Corcó.

Els noms de Collsacabra, Cabrera i Cabrerès, provenen de la jurisdicció de l'antic castell de Cabrera, i molt probablement està relacionat amb la presència de cabres en el cims rocallosos de la serra, tot i que una llegenda diu que el nom del llinatge dels Cabrera, és perquè un avantpassat va pecar en enamorar-se d'una reina sarraïna i va ser convertit en cabra i la seva descendència va conservar la fesomia de l'animal. Moltes masies contenen també **valors religiosos i simbòlics**. Per exemple El Bac de Collsacabra, prop del coll del Bac, té un oratori, dedicat a la Mare de Déu del Roser i a la vora la capelleta de la Mare de Déu del Roure amb el tronc d'un gros roure, cantat per Jacint Verdaguer. Prop de Comajoan als peus d'Aiats, hi ha la capella de Sant Gil i l'oratori públic de Les Viles. En un casal prop de Sant Llorenç Dosmunts, hi ha el cos de Sant Plàcid, portat de Roma al segle XVIII.

L'emblemàtic monestir de Sant Pere de Casserres, té una història religiosa a destacar ja que unit a l'abadia benedictina de Cluny, per les males relacions amb el bisbat de Vic, va acabar tenint priors comendataris, com Pero de Luna que fou Papa d'Avinyó i Peníscola.

A l'entrada de la península de Casserres hi ha el Parador de Turisme de Sau i a l'entrada el monument a l'Estatut de Sau, redactat durant l'any 1978 i símbol de la recuperació dels drets democràtics a Catalunya.

El origen de Conangle són desconeguts, però se sap que al segle XIII hi va haver una comunitat de religioses, que va canviar l'advocació de la capella, de Santa Maria a Santa Magdalena. El lloc, al igual que Casserres, va ser refugi de bandolers com Rocaguinarda i indret de bruixes i bruixots.

Principals rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge

La carretera C-153 de Vic a Olot (veure mapa 3.2) comunica la major part de la unitat. El trànsit rodat s'enfila seguint força giravolts per Santa Maria de Corcó, Cantonigròs i Rupit i Pruit. La carretera travessa prats i boscos i circula entre turons coberts de bosc. Ofereix vistes, també, als relleus més alts al nord de la via.

Una via ràpida que passa pel sector occidental de la unitat és la recent C-37 de Vic a la Vall d'en Bas per la Vola i el túnel de Bracons. Bàsicament circula entre boscos, visibles àmpliament des dels viaductes. En sentit nord les vistes s'orienten a la barrera formada per les serres cobertes de vegetació de Curull i dels Llancers, i el propi coll de Bracons. Un altre tram interessant el presenta la C-153, que creua la unitat per Santa Maria de Corcó i Cantonigròs i que permet accedir al mirador del Far. Per altra banda, la BV-5207 de Santa Maria de Corcó a Tavertet s'acosta als cingles del sud de la unitat, oferint vistes al sud cap a les Guilleries i el Montseny.

El senderisme compta amb moltes rutes que ofereixen unes vistes panoràmiques excel·lents, i força camins que permeten veure la gran varietat de paisatges que ofereix la unitat. El GR-2 provinent de Falgars d'en Bas travessa la unitat per Rupit i per damunt dels cingles de l'Avenc i de Tavertet, des d'on baixa fins a la barrera de la presa de Sau. Una

variant d'aquest recorregut és el GR-2.2 que enllaça el pantà de Sau amb Rupit passant per Sant Joan de Fàbregues. Totes dues opcions ofereixen vistes espectaculars dels cingles i de l'embassament del riu Ter, tot passant per boscos, fondals, rieres, prats i cases aïllades. La unitat també comprèn el GR-3, que creua el sector nord, a Vidrà, provinent del castell de Milany. En relació amb els petits recorreguts, destaquen el PR-C-47, sender que puja pel camí vora el riu Ges, des de Torelló a Vidrà, i el PR-C-45 que s'enfila des de Sant Pere de Torelló al Santuari de Bellmunt. Es tracta de dos bells itineraris frescals que transcorren entre relleus abruptes i boscos densos amb força presència d'espècies caducifòlies que canvien de cromatisme al llarg de les estacions. Permeten contemplar també els relleus tabulars característics de la unitat. Al sud del Ter transcorre el PR-C-40 de Vic a Sant Pere de Casserres, el tram final des del Parador de Sau ofereix vistes panoràmiques del formidable meandre que forma el Ter i de les roques que formen les cingleres.

A més a més dels senders indicats anteriorment, hi ha força camins locals que, des dels nuclis poblats com Rupit, en direcció nord s'enfilen cap als turons i relleus tabulars del Collsacabra i cap al sud s'acosten a les cingleres panoràmiques sobre el Ter, o bé permeten contemplar salts d'aigua com el del Sallent i el de Tirabous i gaudir de gorgs com la Foradada.

La unitat conté miradors amb panoràmiques bellíssimes. Destaca el mirador del Santuari de la Mare de Déu de Bellmunt (1248 m) (15), pertanyent a la unitat veïna de l'Alt Ter però situat molt a prop del límit i amb vistes a bona part de la unitat. Un altre mirador de gran abast visual el constitueix el Santuari de la Mare de Déu de Cabrera (1296 m) (mirador 17, veure mapa 3.2) amb vistes similars al de Bellmunt, afegint-hi al nord el Canigó i per l'est la Garrotxa, l'Empordà, i més a prop, els cingles del Far i les Guilleries. El castell de Milany (16), situat en el punt més alt de la Serra de Milany (1533 m), és la talaia més septentrional de la unitat i un magnífic mirador de 360° sobre els Pirineus, amb la silueta del Pedraforca ben marcada, i cap al vessant sud el conjunt de serralades que s'estenen des de la serra de Bellmunt fins a Montserrat.

Altres miradors es troben al caire de la cinglera sobre el Ter, com el poble de Tavertet (860 m), Sant Joan de Fàbregues (820 m) (18), el mirador del Salt de Sallent (767 m) i el mirador del Castell de Puig de la Força (740 m) (21). Tots ells ofereixen vistes excepcionals dels penya-segats sobre l'embassament, els boscos de les Guilleries i el massís del Montseny. Des del peu de la cinglera i l'embassament també són impressionants les vistes dels espadats, com les que ofereixen Sant Pere de Casserres (488 m) (19) i el Parador Nacional de Turisme (560 m). Per últim mencionar l'ermita de Sant Feliu de Savassona (661 m) (20) situada sobre el Puig de Sant Feliu i enmig dels conreus i dels boscos que integren l'espai natural de les Guilleries-Savassona.

Figura 3.26 La carretera BV-5254 uneix Sant Pere de Torelló amb les Comarques Gironines per la collada de Bracons.

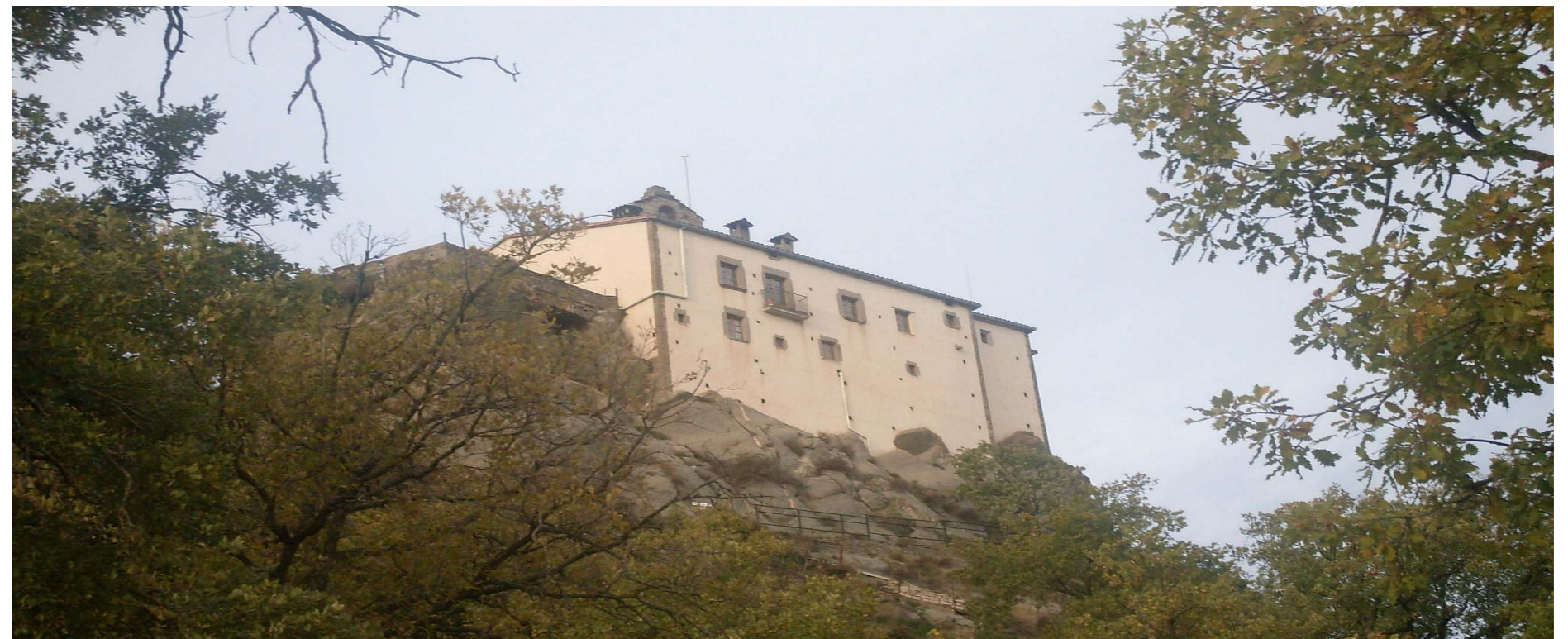

Figura 2.27 El santuari de Bellmunt marca la divisòria entre el Cabrerès-Puigsacalm i l'Alt Ter. Sant Pere de Torelló.

Avaluació del paisatge

-Debilitats:

- Tot i l'existència d'espais naturals protegits de gran valor, sigui quina sigui la seva figura legal de protecció, hi ha una manca de corredors i d'espais connectors plenament viables que afavoreixin els fluxos ecològics.
- Pastures en declivi a les zones de muntanya que comporten una homogeneïtzació del paisatge per la pèrdua d'espais oberts i l'augment de la superfície ocupada per matollars i bosquines .
- Manca de rendibilitat econòmica de moltes forests, que condueix a l'abandonament de la gestió silvícola.
- Les masses forestals són molt vulnerables als incendis, en ser incloses gairebé totes en zones d'alt o molt alt risc d'incendi forestal.

- Amenaces:

- L'abandó de les activitats agràries, ramaderes i forestals suposa un augment de la massa boscosa i, conseqüentment, un augment del risc d'incendi.
- La dificultat de gestionar els espais inclosos en el Pla d'Espais Naturals pot comportar el deteriorament d'aquells valors pels quals es va protegir aquell espai, fins i tot el seus valors paisatgístics.
- La pèrdua de zones de conreu i de pastura, i manca de gestió forestal, pot comportar un increment de l'homogeneïtzació del paisatge i una pèrdua de diversitat.

-Fortaleses:

- El Cabrerès acull un ric patrimoni històric i artístic, ben palès en nuclis d'interès arquitectònic, com ara Rupit o Vidrà. La presència d'aquests enclavaments atorga un valor afegit a la unitat, i en facilita l'aprofitament turístic.
- De manera lligada al punt anterior, també cal assenyalar l'existència d'una extensa xarxa de camins i de nombrosos miradors i de bells punts escènics, que permeten la contemplació d'àmplies panoràmiques sobre els diferents paisatges com, per exemple, el castell de Cabrera o Tavertet.

-La unitat és rica en boscos, fonts i salts d'aigua. Aquests elements augmenten la vàlua de la unitat i obren la possibilitat a una explotació dels valors paisatgístics associats. En alguns indrets, com ara el salt de Sallent (a la riera de Rupit) o el de la Foradada (a la riera de la Rotllada), els salts d'aigua són realment espectaculars.

- La presència del consorci de la Vall del Ges, Orís i Bisaura des de l'any 2005, fomenta una gestió conjunta del sector nord d'aquest paisatge.

-Oportunitats:

- L'atractiu paisatgístic d'una zona cridada a esdevenir un pol turístic de primer ordre, sense massificació i amb respecte dels valors naturals i culturals.
- L'existència de la pràctica de l'excursionisme, la bicicleta de muntanya, així com noves modalitats respectuoses amb el

paisatge associades al turisme esportiu i de natura, incideixen positivament en el manteniment de la xarxa de senders i camins i que, a la vegada, són la forma d'aproximació al paisatge respectuosament.

-La vegetació de la contrada és ufanosa i de gran vitalitat; gaudeix d'un bon estat de salut i, majorment, s'identifica amb les formacions pròpies d'àmbits eurosiberians. Dins d'un context mediterrani aquest fet s'entén de manera singular i, com a tal, ha de ser considerat com un bé escàs i valuós.

Figura 3.28 L'ubicació de Tavertet converteix quasi tot el municipi en un excel·lent mirador.

Objectius de qualitat paisatgística i proposta de mesures i accions

Els objectius de qualitat paisatgística (OQP) i la proposta de mesures (criteris) i accions que s'exposen a continuació són específics d'aquesta unitat de paisatge. Igualment, també són d'aplicació els definits per a tot l'àmbit territorial de les Comarques Centrals continguts en els capítols 11 i 12 de la present memòria (volum 1). Els poders públics i privats, així com els agents socials i la societat en general, han de vetllar pel compliment d'aquests objectius. El llistat de mesures (criteris) i accions són una proposta per assolir els OQP.

Objectius de qualitat paisatgística

- 3.1 Uns paisatges muntanyosos on dominen les serres del Cabrerès i Puigsacalm, lliures d'elements mal integrats que tallin les visuals i sense elements que en distorsionin el seu perfil visible des de molts punts de la unitat.
- 3.2 Uns cingles, espadats i relleus tabulars sobre la vall del Ter, que són elements configuradors del paisatge, mantinguts com a referents visuals i identitaris de qualitat.
- 3.3 Un paisatge fluvial del riu Ter, valoritzat i preservat com a connector dins l'estructura territorial.
- 3.4 Uns salts d'aigua, gorgs i altres singularitats associades als cursos fluvials mantinguts i protegits com a elements d'alt valor estètic.
- 3.5 Un paisatge de muntanya amb extensos boscos de faig, roures i alzines, escenari de gran valor natural i cromàtic, on s'evitin les transformacions i processos d'artificialització.
- 3.6 Unes poblacions com Vidrà, Rupit, Tavertet que conserven la seva estructura secular integrada perfectament en aquest paisatge d'alt valor natural, ben conservades.
- 3.7 Promoure que tots els projectes de noves infraestructures viàries incorporin estratègies, criteris i mesures amb la finalitat d'aconseguir una bona integració en el lloc

CRITERIS I ACCIONS

Propostes de criteris i accions dirigits prioritàriament a la protecció

- 3.1 Protegir els elements geomorfològics del Cabrerès-Puigsacalm, com Tavertet, visibles des de llargues distàncies a través dels fons escènics com a singularitats visuals i estètiques d'especial rellevància per a la població. Els contrastos establerts entre els cingles i la vegetació immediata, amb espadats verticals, salts d'aigua i els colors dels tipus de pedra, constitueixen un altre important valor estètic que cal preservar.
- 3.2 Protegir la zona de meandres del Ter, inclosa al PAE Meandres del riu Ter (veure capítol 10), especialment la zona de Sant Pere de Casserres on al valor natural s'hi afegeix el valor patrimonial.

Propostes de criteris i accions dirigits prioritàriament a la gestió

- 3.3 Controlar la fauna autòctona i les espècies introduïdes com els cabirols, per tal que es mantingui l'equilibri entre la flora i la fauna de l'indret.
- 3.4 Valoritzar i promocionar els boscos caducifolis del Cabrerès-Puigsacalm pel seu valor com a comunitats singulars i definitòries d'un paisatge específic.
- 3.5 Establir òrgans rectors i plans d'usos, gestió i protecció pels espais d'interès natural de Serres de Milany-Santa Magdalena, Puigsacalm-Bellmunt, Savassona i Tavertet-Sant Joan de Fàbregues. Un bon punt de partida podria ser el consorci de la Vall del Ges, Orís i Bisaura
- 3.6 Promoure el control i definició de les masses forestals per tal de reduir el risc d'incendi. En aquest sentit, definir una jerarquització de camins, controlar els accessos i impulsar programes de gestió forestal amb herbívors (ruc, cabres, vaques, etc.) per a la gestió del sotabosc i el manteniment dels espais oberts i rasos. Cal alhora fomentar i promocionar les activitats productives associades a les explotacions forestals.
- 3.7 Promoure que totes les propostes de noves infraestructures viàries incloguin un Estudi d'impacte i integració paisatgística.
- 3.8 Els assentaments dispersos de població, constituïts per masos i petits vilars aïllats, han estat històricament els elements d'articulació d'un territori optimitzat en el seu aprofitament dels recursos forestals i agrícoles. Alguns d'aquests petits nuclis tenen valor històric afegit, degut a la seva presència des de l'edat mitjana i la seva economia basada fonamentalment en les pràctiques agro-pastorals que encara prevalen. Les pastures i els conreus establerts al voltant del Cabrerès, a més, encara posseeixen valors productius vinculats cada vegada més al turisme rural com a nova activitat. Cal potenciar el manteniment de l'activitat agrícola i ramadera existent, amb la consolidació i foment del turisme rural com a activitat paral·lela.
- 3.9 Promoure la restauració de masies i vilars com a mecanisme d'atracció turística i de finançament de les activitats agro-ramaderes d'aquest territori.

3.10 Gestionar adequadament els espais on l'aigua és protagonista, com els gorgs, salts i cursos fluvials per tal que mantinguin el seu valor estètic i configurador del paisatge.

Propostes de criteris i accions dirigits prioritàriament a l'ordenació

3.11 Ordenar els voltants dels nuclis turístics com Tavertet, Cantonigròs, Vidrà, Rupit, que els caps de setmana i durant el període de vacances són freqüentats per nombrosos estiuejants i visitants, per a millorar la imatge d'aquests nuclis. S'hauria de procurar garantir el valor estètic d'aquestes poblacions i el seu entorn, la seva silueta i imatge perimetral, avaluant qüestions com la visibilitat del nucli i des del nucli, els fons escènics, els accessos, els espais oberts, la vegetació, la volumetria, la composició de façanes i cobertes i el cromatisme de les edificacions, entre d'altres.

3.12 Evitar models i tipologies constructives que interfereixin en la visió o contrastin amb les construccions tradicionals existents. Caldrà promoure l'adequació paisatgística de les instal·lacions associades a les explotacions agràries (granges, coberts per a la maquinària, sitges, etc...). De la mateixa manera, s'impedirà la localització de construccions d'alt impacte en les visuals de l'emplaçament (per alçada, colors, etc.) a fi de conservar els entorns dels elements del patrimoni paisatgístic.

3.13 El disseny de nous traçats d'infraestructures viàries que creuin el Cabrerès-Puigsacalm, pel seu caràcter de paisatge de muntanya, no hauria de presentar canvis bruscs en els marges amb elements de protecció i seguretat que, si són indispensables, s'han d'integrar el màxim possible. Maximitzar l'ús de túnels com en el cas de la C-37 que travessa la unitat per mitigar l'impacte ambiental i visual.

3.14 Promoure una xarxa d'itineraris paisatgístics i de miradors accessibles a peu o amb vehicle, on la percepció i interacció amb el paisatge és més àmplia i suggeridora. Aquesta xarxa, que comprèn miradors i camins existents, i d'altres per consolidar, hauria de rebre, allà on correspongui, les actuacions necessàries d'arranjament, senyalització, manteniment i difusió per facilitar la percepció dels valors del paisatge i el coneixement del territori. Són els miradors dels santuaris de la Mare de Déu de Bellmunt i de la Mare de Déu de Cabrera, del castell del Puig de la Força, de Tavertet, de Sant Joan de Fàbregues i del salt de Sallent; els itineraris paisatgístics a peu o bicicleta del GR-2, el GR-3, el PR-C.47, el PR-C-45 i el PR-C-40. Caldria tenir en compte la incorporació del conjunt d'itineraris al Pla territorial parcial de les Comarques Centrals, en futures revisions.

Mapa

Mapa

